Казимир Водзіцький – орнітолог, мисливець, громадський діяч

Граф Казимир Водзіцький (1816–1899) – великий шанувальник природи та мисливства народився у с. Оліїв (сьогодні Зборівський район Тернопільщини), де знаходився мисливський двір короля Яна ІІІ Собєського [1]. Спостережливий від природи К. Водзіцький використав свій хист у дослідженні тварин, і зокрема, птахів. Самоук у галузі орнітології, він став не тільки орнітологом європейського рівня, з-під пера якого вийшло багато цікавих орнітологічних праць і записок, але й зібрав у будинку, де проживав, величезну колекцію чучел птахів та яєць. Знаний науковець не шкодував власних коштів для цієї колекції, запросивши для препарування птахів відомих у цій царині німецьких фахівців – Шауера та Мартіна. Пізніше ця колекція була передана ним у Краківську академію, де й знаходиться до цього часу.

Громадські, політичні та родинні справи часто відривали його від занять орнітологією. Проте суспільство багато втратило б, якщо б К. Водзіцький був відданий тільки науці. Його організаційні здібності проявились ще в Олієві, де він був знаним господарником і власником фільварку. Крім того, у селі Лопушани (15 км від Золочева) він володів великою площею землі [2, с. 727]. Казимир Водзіцький був у 1879 [3, с. 268] та 1882 рр. [4, с. 276] членом повітової ради у Золочеві (представницький орган). Політична ж кар'єра графа почалась ще у 1848 році з депутатства в Установчому сеймі, 1861-1863 – він стає депутатом від Галицького сейму у Відні. Про його високий соціальний статус свідчать постійні повідомлення у тогочасній львівській пресі про приїзди К. Водзіцького, зокрема, про його перебуванні 2 серпня 1882 року у готелі «Джорджа» у Львові [5, с. 5]. 40 років наукової діяльності графа Казимира Водзіцького вилились у чималий науковий спадок. Він пише праці з економіки «Власність та сервітути у Галичині»», «Про кредит у Галичині» (1867 р.). Проте світ птахів був його улюбленою темою. Фактично першою його науковою роботою стала книга «Систематизований список птахів у давній землі Краківській» (1850) [6, с. 160-164]. До його наукового доробку належать праці «Орнітологічна прогулянка в Татри та Карпати» (1851), в якій попри орнітофауну автор описав життя та звичаї гуцулів, «Орнітологічні записки» (10

томів, 1866–1880), монографія «Про вплив птахів на господарство» [7, с. 129] (1852) та ін. Відомі також його книги з орнітології: «Крук», надрукований у 1867 році [8, с. 139], а перевиданий у Львові у 1927 році [9, с. 112], «Зозуля» (1871) [10, с. 157], «Лелека» (1877) [11, с. 91], «Ластівка» [12, с. 193] та «Яструб» (1878) [13, с. 148]. Крім того, К. Водзіцький відомий й своїми орнітологічними статтями, як наприклад, про «Тягу мисливських птахів у 1879 році» [14, с. 5], про фенологічні спостереження за тягою вальдшнепів 1882 [15, с. 68-69] та 1886 рр. [16, с. 197], за птахами та дичиною у 1880 році у Галичині [17, с. 3-6]. Крім того, фахово, як на орнітолога, К. Водзіцький описує у кишеньковому «Довіднику для вівчарів Східної Галичини» обсягом 380 сторінок (1867 р.) як розводити вівці [18, с. 380]. У 1878 році вийшла його праця «Характеристика собаки» [19, с. 313], згодом книги про розведення та полювання на зайців [20, с.150-151 , 21, с. 167-169], біологію і статевий потяг козулі [22, с.117-120]. Познанський мисливський часопис «Ловець Великопольський» вважав Казимира Водзіцького фахівцем у розведенні козуль [23, с.121]. Крім того, відомі також його статті про боротьбу з хижаками. Найкращим методом знищення вовків він вважав отруєння їх стрихніном, який підкладати до падалі, або вилучення вовченят з лігвища [24, с.59-60]. Проте К. Водзіцький наполягав на обережному поводженні із стрихніном, що діє блискавично. У статті «Мисливська погаданка» описано кілька випадків, коли на полюванні собака, що облизав сніг біля приманки, отруєної стрихніном, здох за декілька хвилин та про сороку, що лише дзьобнула отруєну стрихніном лисицю і відразу впала мертвою [25, с. 3-4]. Варто зауважити, що граф мав неабиякий літературний талант. У статті «Про мисливську мову» відзначалось, що К. Водзіцький добре володів мисливською термінологією, зробивши таким чином послугу не лише мисливству а й літературі [26, с. 49-50]. Він пробував свої сили й у белетристиці: у 1874 році виходить його повість «Тереза» [27, с.160-164], умів написати навіть статтю про природу з дотепністю, вставляючи роздуми про вади людського суспільства, але без моралізаторства та емоцій. Його праці друкувались у міжнародних виданнях, заявляючи про автора як про серйозного природодослідника. К. Водзіцький був удостоєний звання члена-

кореспондента Краківського наукового товариства. Перелік наукових заслуг К. Водзіцького був би неповним, якщо не згадати його тісних зв'язків з мисливством. Поєднавши улюблену науку і мисливство, він видає у 1858 році монографію «Про сокільництво та мисливських птахів», 2/3 якої займає матеріал про історію сокільництва. Словник польської мови відзначав, що у цій книзі розглядалось мистецтво розведення соколів, їх відлов, виховання та полювання з цим птахом [28, с.261], а Б. Дяковський відзначав, що К. Водзіцький мав навики полювання з соколами, привезеними від черкесів та курдів [29, с.74]. В іншій частині книги детально описані характеристики різних видів мисливських птахів з їх кольоровими зображеннями. Ця праця могла зацікавити не тільки мисливця чи природодослідника, але й будь-яку пересічну людину. У 1871 році граф Водзіцький стає першим польським Головою Лисовицького мисливського товариства. Цю посаду він займає до 1877 року. За цей період проявляє себе як талановитий організатор полювань та діяльності товариства загалом. Про це свідчать статті Казимира Водзіцького – одного з перших активних дописувачів новоствореного мисливського журналу «Ловець», який виходив з 1878 року як друкований орган Галицького мисливського товариства [30, с.357-361], членом якого граф теж був [31, с.101]. Він встановив також своєрідний рекорд: 30 років писав хроніку Лисовицького товариства [32, с.533]. З 1871 по 1886 рік К. Водзіцкі взяв 211 разів участь у полюваннях у Лисовицьких угіддях. Під час полювань добув 192 голови різного виду дичини, а саме: одного ведмедя, трьох вовків, сім кабанів, сорок дві козулі, 32 лисиці, 54 зайці, 3 теторука, 21 рябчика, 24 вальдшнепи, 5 сов [33, с.910-914]. У 1880 році вийшла його книга «Спогади про мисливське життя» – яскраві мисливські мемуари, в яких, зокрема, описані його полювання у Карпатах (Дорі, Делятині та ін.). Захоплено граф Водзіцький описує полювання у Долинському повіті 1871 року, коли лісничий добув семеро ведмедів, які зайшли поживитись лісовими горіхами у ліщину [34, с.35]. Праця містить також опис фахових зоологічних спостережень за особливістю біології тварин, їх поведінкою, а також рекомендації щодо полювання на них. Багато мисливської мемуарної спадщини К. Водзіцького було оприлюдненно у

мисливській періодиці: спомини про полювання у 1854 р. [35, с.88, 36, с.69-71], мемуари «Пан Міхал: мисливські спогади» [37, с.153-158 , 38, с.169-173, 39, с.185-191], статті «Особливі випадки при полюванні на самців козулі» [40, с.68-70, 41, с.86-88 , 42, с.100-102], «Зустріч» [43, с.72-74 , 44, с.88-90], «Бувало і в нас весело» [45, с.142-144], «Полювання на ведмедів у Карпатах» (1879), «Спогади з полювань на кабанів» (1886), «Зимова ніч у гірському лісі» (1887) та «Рік 1888» [46, с.4-5]. У 1886 році тягар віку не дає графу Водзіцькому вправно тримати рушницю. Він перестає полювати і виходить зі складу Лисовицького товариства, члени якого з жалем сприймають цю звістку і призначають його почесним членом свого товариства [47, с.130-131], а у 1889 році його не стало [48, с.133-135]. Поховали К. Водзіцького 21 жовтня 1889 року у селі Оліїв Золочівського повіту [49, с.160-164]. Проте ще довго після смерті К. Водзіцького у журналі «Ловець» друкувалось оголошення про те, що у Малопольському мисливському товаристві можна придбати його монографію «Вальдшнеп» вартістю 2,5 злотих [50, с.177]. Через два роки після смерті К. Водзіцького у 1891 році виходить книга О. Рембовського «Казимир Водзіцький – мисливець» [51, с.228] обсягом 228 сторінок. Автор охоплює спогади про його полювання у Стрийських та Станіславівських обводах, наукові орнітологічні та природознавчі уподобання і, звичайно захоплення мисливством, яке не полишало графа Водзіцького навіть під час воєнних дій [52, с.72]. Уся широка палітра його діяльності, відображена у книзі, у повній мірі підтверджує неординарність цієї особистості, якій Лисовицьке мисливське товариство завдячує своїм існуванням та процвітанням. Казимира Водзіцького цінували не лише у Галичині, але й також у Німеччині, про що свідчить видана Вітольдом Зембіцьким книга з його систематизованими німецькою мовою працями [53, с.11].

Узагальнюючи викладене, слід відмітити, що граф Казимир Водзіцький поруч з активною політичною та громадською діяльністю спричинився до розвитку орнітологічної науки, мисливства та економіки Галичини.

Література

1. Мальовниче Тернопілля. – Режим доступу: http://tourism-info.te.ua/pub/107/
2. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / pod red. F. Sulimirskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. – Warszawa: Wiek, 1884. – S. 727.
3. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1879. – Lwów: Drukarnia „Dziennika polskiego", 1879. – S.268.
4. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1882. – Lwów: Drukarnia W. Łozińskiego, 1882. – S.276.
5. Przyjechali do Lwowa // Gazeta lwowska. – 1882. – № 175. – 2 sierpnia. – S.5.
6. Nekrolog // Łowiec. – 1889. – № 11. – S.160-164.
7. Jakubski A. Prace monograficzne komisji fizjograficznej: [w 4-ch tomach] / Antoni Jakubski. – Kraków: Polska akademia umiętności, 1928. – T.II: Bibliografja fauny polskiej do roku 1880. – S. 129.
8. Notatki bibłjograficzne // Łowiec. – 1937. – № 7. – S. 139.
9. Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Kruk / Kazimierz Wodzicki. – Lwów: Księgarnia Gubrynowicza i syna, 1927. – 112 s.
10.Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Kukułka właściwa / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1871. – 157 s.
11. Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Bocian / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Czas, 1877. – 91s.
12. Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Jaskółka / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Czas, 1878. – 193 s.
13. Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Jastrząb / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Czas, 1878. – 148 s.

14. Wodzicki K. Ciąg łowczych ptaków w r. 1879 / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1880. – № 1. – S.5.

15. Wodzicki K. Ciag slonek wiosennych w roku 1882 / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1882. – № 5. – S.68-69.

16. Wodzicki K. Ciąg słonek w jesieni 1886r. / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1886. – № 12. – S.197.
17. Wodzicki K. O ciągu ptaków o zwierzynie w roku 1880 / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1881. – № 1. – S.3-6.
18. Wodzicki K. Vademecum dla owczarzy Wschodniej Galicyi / Kazimierz Wodzicki. – Lwów: Drukarnia K. Pillera. – 1867. – S.380.
19. Jakubski A. Prace monograficzne komisji fizjograficznej: [w 4-ch tomach] / Antoni Jakubski. – Kraków: Polska akademia umiętności, 1928. – T.II: Bibliografja fauny polskiej do roku 1880. – S. 313.
20. Wodzicki K. Zajac / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1880. – № 5. – S.150-151.
21. Wodzicki K. Zajac / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1880. – № 11. – S.167-169.
22. Wodzicki K. Ruja sarn / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1883. – № 8. – S.117-120.
23. Zapiski myśliwskie na lipiec // Łowiec Wielkopolski. – 1911. – № 7. – S.121.
24. Kazimierz Wodzicki O wilkach //Łowiec . – 1878. – № 4. – S.59-60.
25. Kazimierz Wodzicki Pogadanka mysliwska //Łowiec . – 1881. – № 1. – s.3-4.
26. Łowiec – 1878. – №4. – S.49-50.
27. Nekrolog // Łowiec. – 1889. – № 11. – S.160-164.
28. Słownik języka polskiego / pod red. A. Kryńskiego, W. Niedżwiedzkiego. – Warszawa: Gazeta handlowa, 1909. – S.261.
29. Dyakowski B. O dawnych łowach i dawnej zwierzynie / B. Dyakowski. – wyd. 2-ie. – Warszawa: Wyd-wo ARCTA, 1925. – S.74.
30. Krogulski S. Pięćdziesięciolecie „Łowca“ (1878-1928) //Łowiec. – 1928. – № 23-24. – S. 357-361.
31. Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1888. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1885. – S.101.
32. Garapich W. Ostatnie pożegnanie Kochanego druha, drogiego przyjaciela i krewnego, a kronikarza polowań drużyny lisowickiej / Wladyslaw Garapich // Łowiec. – 1931. - № 4. – S.533.

33. Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat dwudziestu czterych od jesieni 1871, do zimy 1895 wlącznie. – Lwów: Nakładem towarzystwa, 1895. – S.910-914
34. Wodzicki K. Wspomnienia z życia łowieckiego / Kazimierz Wodzicki. – Lwów: Nakładem galic. Tow. Łowieckiego, 1880. – S.35.
35. Wodzicki K. Z łowów na dziki / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1880. – № 6. – S.88.
36. Wodzicki K. Z łowów na dziki / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1880. – № 5. – S.69-71.
37. Wodzicki K. Pan Michal wspomnienie myśliwskie / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1888. – № 10. – S.153-158.
38. Wodzicki K. Pan Michal wspomnienie myśliwskie / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1888. – № 11. – S.169-173.
39. Wodzicki K. Pan Michal wspomnienie myśliwskie / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1888. – № 11. – S.185-191.
40. Wodzicki K. Szczególne wypadki z rogaczami / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1881. – № 5. – S.68-70.
41. Wodzicki K. Szczególne wypadki z rogaczami / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1881. – № 6. – S.86-88.
42. Wodzicki K. Szczególne wypadki z rogaczami / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1881. – № 7. – S.100-102.
43. Wodzicki K. Spotkanie / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1884. – № 5. – S.72-74.
44. Wodzicki K. Spotkanie / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1884. – № 6. – S.88-90.
45. Bywało i u nas wesoło // Łowiec. – 1884. – № 9. – S.142-144.
46. Wodzicki K. Rok 1888 / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1889. – № 1. – S.4-5.
47. Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 9-10. – S. 130-131.
48. Krogulski S. Pół wieku//Łowiec . – 1929. – № 9. – S.133-135.
49. Nekrolog // Łowiec. – 1889. – № 11. – S.160-164.

50. Ogłoszenia //Łowiec . – 1931. – № 12. – S.177.

51. Rembowski A. Kazimierz Wodzicki jako myśliwy. – Warszawa: Nakładem Gerbethnera i Wolffa, 1891. – 228 s.

52. Rembowski A. Kazimierz Wodzicki jako myśliwy. – Warszawa: Nakładem Gerbethnera i Wolffa, 1891. – S. 72.

53. Ziembicki W. Kazimierz hr. Wodzicki w piśmiennictwie niemieckiem / Witołd Ziembicki. – Lwów: Drukarnia narodowa, 1927. – 11s.

Проців О.Р. Казимир Водзіцький – орнітолог, мисливець, громадський діяч // Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень :матеріали Третьої міжнар. наук.-практ. конф. (13–14 трав. 2016 р.,смт Путила – м. Чернівці, Україна) / наук. ред. І. В. Скільський, А. В. Юзик ; М-во екології та природ. ресурсів України, Нац. природ. парк «Черемоський» та ін. – Чернівці : Друк Арт, 2016. – С. 223-226.